

בְּזִקְנָה, שאמנם זקן מצווה על הסירוס מפני הרפואות היכולות להחזיר כוחו ולהוליד, אך זקנה אינה יכולה להוליד אפילו על ידי רפואות [אלא דרך נס], ולכן אינה מצווה על הסירוס (ריטב"א). ■ להלכה, אסור להשקות כוס של עיקרים כדי לעקר, הן אדם זכר והן בעלי חיים זכרים. ואפילו אם שותה לרפואה ואינו מתכוין לעיקור, אסור, כיון שהוא 'פסיק רישא' [ורק לענין שבת קיי"ל ש'פסיק רישא' מותר], ואסור אפילו אם כבר קיים פריה ורביה, ואפילו אם הוא סריס. אשה מותרת לשתות כוס של עיקרים (ש"ע אה"ע ה, יב, ובית שמואל וחלקת מחוקק שם).

מִשְׁנָה. החושש בְּשִׁנּוּי, לשון 'חושש' האם הכוונה כאב קל או כאב רב, הסתפקה בזה הגמ' בעבודה זרה (כח, א), שאם 'חושש' הכוונה כאב קל, דין כאב רב כדן 'מכה של חלל' שאפילו מחללים עליו את השבת, או ש'חושש' הכוונה אפילו כאב רב, ואין דינו כ'מכה של חלל', ונשארת בספק. ■ להלכה, כאב שיניים רב [שחלה כל גופו, אפילו אם לא נפל למשכב] דינו כ'מכה של חלל', ומחללים עליו את השבת משום 'ספק נפשות להקל' (ש"ע א"ח שכה, ג, ומשנ"ב שם ח, וראה משנ"ב מהדו' דרשו הע' 11 פרטי דינים בזה).

לֹא יִגְמַע בְּהֵן אֶת הַחֲמִין, מפני שניכר לכל שעושה כן לרפואה (ר"י מלוניל; מאירי; רע"ב), וחכמים גזרו על כל רפואות הניכרות בשבת, מחשש שחיקת סממנים שאסורה מדאורייתא משום 'טוחן' (גמ' לעיל ג, ב, ורש"י ברכות לו, א).

אֶבֶל מִטְבֵּל הוּא כְּרֵכּוֹ, שבאותו הזמן אינו מועיל כל כך, ואינו ניכר לכל שלרפואה הוא עושה (ר"י מלוניל).

וְאִם נִתְרַפָּא נִתְרַפָּא, הוסיפה המשנה זאת, כדי שלא נטעה לומר שמוותר לאכול כדרכו רק אם אינו מתרפא מכך לגמרי, אבל אם מתרפא מיד אסור, לכן אמרה 'ואם נתרפא נתרפא' שאפילו אם מתרפא מיד, מותר (הד"ח האביב [לבעל הפלא יועץ]). ■ להלכה, החושש בשינוי לא יגמיע חומין ויפלוט, אבל מגמיע ויבולע או מטבל כדרכו. והחושש בגרונו לא יערענו בשמן, אבל בולע הוא שמן, ואם נתרפא נתרפא (ש"ע א"ח שכה, לב, וראה במשנ"ב פרטים נוספים).

אֶבֶל סֶף הוּא אֶת הַשְּׁמֶן, ודוקא בזמניהם, שהיו רגילים בסיכת שמן גם שלא לצורך רפואה, אבל בזמננו שאין רגילים בסיכת שמן כלל, ניכר לכל שהוא סף לרפואה, ואסור (שלטי הגבורים). ■ וכן הלכה (רמ"א א"ח שכז, א ומשנ"ב שם ד, וראה משנ"ב מהדו' דרשו הע' 4 אם מותר לסוך ידיים בשמן כדי שלא יתיבשו, סיכה למניעת גירויים, וסיכת טינוקות).

בְּנֵי מְלָכִים סָכִין שְׁמֶן יָרֵד עַל מְפוֹתֵיהֶן, ומכאן ראייה שאין איסור מוליד ריח בגוף האדם אלא רק בבגדים (הכס צבי צב, שלא כדעת הט"ז א"ח תקיא, ח), ויש סוברים שאין ראייה, כי כאן כוונתו לרפואה, והריח נולד ממילא, ונחשב 'אינו מתכוין', אבל אם מתכוין לריח אסור (שאלת יעבץ א, מב), או שמוא אין ראייה כיון שלשמן ורד אין ריח (שואל ומשיב תנינא ב, ז). ■ להלכה, ראה משנ"ב מהדו' דרשו קכח הע' 38, ו-שכב הע' 20.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם, שכל איש מישראל חי בהרגשה שהוא בן מלך, ואפילו שאינו רגיל בסיכת שמן ורד לתענוג, כאשר הוא סך ונו מפרשים שסיכתו היא סיכת תענוג ולא לרפואה (הערות הגר"ש אלישיב).

הַכֹּל מוֹדִים בְּמַחְמִין אַחַר מַחְמִין שֶׁהוּא חַיִּיב, שלא רק המחמין את המנחה חייב, אלא גם עבודה במנחה שהיא חמין מחייבת, ולא רק הראשון שעשה עבודה בחמין חייב מלקות, אלא אפילו אם הראשון לש בחימוץ, שני ערכה, ושלישי אפאה, שלשתם לוקים (רש"י). שיש שני איסורים, האחד הוא איסור החמצה, ואחרי שהיא כבר חמין, אין חיוב על תוספת חימוץ [כגון להוסיף שאור, ולחמץ את המנחה יותר]. וחיוב אחר הוא 'מחמץ אחר מחמץ', שאסור לעשות מלאכה בחמין, וכל מלאכה מחייבת (ע"פ שפת אמת מנחות נו, ב, וצפנת פענח מתנות עניים ב עמ' 75, בדעת רש"י). ויש סוברים, שחייב גם אם לא עשה מלאכה אחרת, אלא אפילו אם הוסיף חימוץ על חימוץ ראשון, שהריבוי של 'מחמץ אחר מחמץ' הוא על תוספת חימוץ (לקוטי הלכות מנחות שם, בדעת רש"י; שפת אמת וצפנת פענח שם, בדעת הרמב"ם מעשה הקרבנות יב, ד).

אִם עַל פְּרוֹת חַיִּיב עַל נְתוּק לֹא כָּל שֶׁנֶּן, כורת – שכורת ביצים ממקום חיבורן, ועדיין הן בכיס; נותק – שנותק מן הכיס ומשליכן לארץ (רש"י כאן ובבכורות לג, ב). ויש סובר, כורת – שלא כורת ממקום חיבורן לגמרי, אלא מחוברים קצת, נותק – שניתקו לגמרי, אבל עדיין בכיסן (תוס'; רש"י ויקרא כב, כד, קידושין כה, ב, ובכורות לט, ב, וראה מגני שלמה).

לְהֵבִיא נוֹתֵק אַחַר פּוֹרֵת שֶׁהוּא חַיִּיב, שמדובר בסריס חמה שאסור לשתות כוס עיקרין כי עדיין בועל למרות שכבר אינו מוליד, ושתיית כוס העיקרין גורמת שאינו מתקשה, ובזה יש תוספת סירוס בשתייתו, ולולי תוספת זו לא היה איסור תורה (רמב"ן בצד ראשון). ויש סובר, שמדובר אפילו בסריס אדם, שהתורה אסרה את עצם מעשה הסירוס, גם אם אינו מוסיף כלום, כשם שנותק אחר כורת חייב אפילו שאינו מוסיף על סירוסו מאום (רמב"ן בצד שני). ואעפ"כ מי ששתה כוס עיקרין, מותר לו לחזור ולשתות שנית, כי אף אם סריס אסור לשתות כוס עיקרין גם כשלא מוסיף כלום, היינו כשאינו מוסיף קלקול באברי ההולדה או בתאווה, אבל מוסיף קלקול בשאר חלקי הגוף המשתתפים בבישול הזרע [מח, חוט שדרה ושאר עצבי הגוף], אך כשאינו מוסיף כלום, אין איסור (חזו"א א"ח סב, כו, ואה"ע ג).

וְאֵלָּא בְּזִקְנָה, שאין לאסור בו משום סירוס אחר סירוס, כי זקנה אינה סירוס, וסירוס אחר סירוס אינו אלא כשתחילתו גם באה על ידי סירוס (תוס', תוס' הרא"ש). ויש סובר, שהתורה אסרה סירוס אחר סירוס רק בצעיר, שכיון שלא ניכר לכל שהוא סריס ובחור כמונו יכול להוליד, נראה כעת כאילו הוא מסרס את עצמו, אבל זקן שהכל יודעים שאינו יכול להוליד, לא אסרה בו תורה סירוס (רשב"א), ולדעה זו חילוק זה נאמר דוקא בכוס של עיקרין שאיסור שתייתו הוא מדרבנן [ראה מה שכתבנו לעיל (ק, ב ד"ה מניין לסירוס)], אבל סירוס ממש אסור אף בזקן, שבדאורייתא אין חילוק אם ניכר או לא, כמו שאסור נותק אחר כורת למרות שניכר לכל שהוא כבר כורת (חזו"א שם).

הֵן הֵן הַתְּהוֹרֵגִי לְעֵרְוָתִי, ואף שמתעם זה אסור לו לשתות כוס עיקרין, יש להסתפק אם לוקה, כי שמו הרפואות לא יועילו לו (מנחת חינוך מצוה רצא אות ד).

אֵלָּא בְּאִשָּׁה, שאינה מצווה במצות 'פרו ורבו', לפיכך אינה מוזהרת באיסור סירוס (רש"י; מאירי). ובעלי חיים זכרים, אפילו שאינם מצויים ב'פרו ורבו' אסור לסרסם, משום שהם דומים בזה לבני אדם הזכרים, לפיכך גם סירוסם אסור (ידיים שמב).